

VILNIAUS GYVENTOJŲ MECHANINIO PRIEAUGIO DINAMIKA iki 1970 m.

J. KUNCINA

Stambūs miestai, esantys sudėtingos funkcinės struktūros, tyrinėjami ne tik kaip ekonominio, politinio-kultūrinio gyvenimo koncentracijos centrai, ekonominių rajonų fokusiniai punktai, bet ir kaip gyventojų susitelkimo vietovės. Didelę įtaką miestų gyventojų dinamikai turi migracijos ryšiai, jų apimtis ir kryptys. Gyventojų migracijos klausimu šalyje paskelbta nemaža straipsnių, kurių tarpe dominuoja regioniniai darbai, liečiantys pagrindinius Tarybų Sąjungos „migracijos teatrus“—Sibirą, Toliuosius Rytus, Kazachstaną (4; p. 22), t. y. rajonus, kuriuose darbo išteklių problema yra aktuali. Mūsų respublikoje gyventojų migracijas įvairiais aspektais nagrinėjo daugelis autorių ir jų rezultatai skelbti mokslinėje spaudoje. Vilniaus miesto gyventojų mechaninis prieaugis istoriniu aspektu, mūsų nuomone, yra vertas didesnio dėmesio.

Vilnius yra vienas iš stambiausių Pabaltijo ekonominio rajono gyventojų susitelkimo centrų, kuriame ryškiai atsispindi migracijos procesai. Todėl svarbu išanalizuoti šio miesto gyventojų migracijos ryšius istoriniu ir šių dienų aspektu.

Prekybiniai-ekonominiai, o kartu ir gyventojų migracijos ryšiai Vilniaus miestui buvo būdingi dar gilioje senovėje. Vilnius nuo pat įkūrimo pradžios turėjo pastovius prekybinius ryšius su Vakarų Europa, rusų miestais bei Pietų kraštais. Didžiųjų kunigaikščių privilegijomis užsienio pirkliams buvo sudarytos palankios sąlygos mieste apsigyventi. Todėl neatsitiktinai Vilnius demografiniu požiūriu tapo internacinaliniu miestu, kur šalia lietuvių gyveno lenkai, žydai, rusai, vokiečiai, baltarusiai, ukrainiečiai, totoriai ir kitų tautybių gyventojai. Vilnius, kaip stambus prekybos-tranzito ir amatų centras, pritraukdavo iš aplinkinių teritorijų nemaža valstiečių, amatininkų, pirklių ir kitų luomų gyventojų. To meto migracijos ryšius labiausiai sąlygojo prekyba. Be to, didelę įtaką migracijos ryšiams turėjo Vilniaus administracinės ir kultūrinės funkcijos, miesto geografinė padėtis.

XVIII a. pabaigoje, prijungus Lietuvą prie carinės Rusijos, krašto ūkis įsiliejo į visos imperijos rinką ir vystėsi kaip organinė Rusijos ekonomikos dalis. XIX a. viduryje panaikinus baudžiavą ir pradėjus tiesti geležinkelius, ypač sparčiai pradėjo augti Lietuvos miestai. Nutiesus geležinkelius, Vilnius atsidūrė tranzitinių kelių sankryžoje, kurie jungė Vakarų Europos ir Rusijos rinkas, o tai skatino prekybos ir pramonės vystymąsi mieste. Besivystančią pramonę darbininkais ir tarnautojais aprūpino ne tik vietiniai miesto gyventojai, bet ir ateiviai iš kitų gubernijų. Dėl šių priežasčių 1861—1910 m. Vilniaus gyventojų skaičius padidėjo daugiau kaip 3 kartus, t. y. nuo 60,5 tūkst. iki 186,5 tūkst. (1; p. 110).

1897 m. surašymo duomenimis, Vilniuje gyveno 154,5 tūkst. gyventojų, iš jų 81,6 tūkst. išeivių iš Vilniaus gubernijos apskričių bei kitų imperijos gubernijų, o tai sudarė apie 53% miesto gyventojų. Vilniaus

miesto gyventojų formavimuisi ir jų skaičiaus augimui didelę įtaką turėjo išeiviai iš lietuviškųjų gubernijų, taip pat joms gretimų Gardino, Vitebsko, Minsko ir net iš Vologdos, Viatkos gubernijų persikėlę asmenys. Vilnius Lietuvos miestų tarpe pagal nevietinių gyventojų lyginamąjį svorį užėmė antrąją vietą po Kauno, o pagal užsieniečių — pirmąją vietą (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Lietuvos miestų gyventojų teritorinės kilmės analizė
1897 m. surašymo duomenimis

Miestai	18 viso gyventojų		Gimusių tame pačiame mieste arba toje pačioje apskrityje, kur gyvena		Gimusių toje pat gubernijoje, bet įvairiose apskrityse		Gimusių kitose gubernijose		Užsienio valstybių piliečių		Nevietinių gyventojų	
	skaitius	lyginamasis svoris (%)	skaitius	lyginamasis svoris (%)	skaitius	lyginamasis svoris (%)	skaitius	lyginamasis svoris (%)	skaitius	lyginamasis svoris (%)	skaitius	lyginamasis svoris (%)
Vilnius	154 532	72 905	47,2	37 839	24,5	42 936	27,8	852	0,5	81 627	52,8	
Kaunas	70 920	26 177	37,0	14 189	20,0	30 097	42,4	457	0,6	44 743	63,0	
Siauliai	16 128	11 002	68,2	2658	16,5	2379	14,9	71	0,4	5126	31,8	
Panevėžys	12 968	8857	68,3	1970	15,2	2095	16,2	46	0,3	4111	31,7	
Ukmergė	13 532	9942	73,5	770	5,7	2781	20,5	39	0,3	3590	26,5	
Svenčionys	6025	4002	81,4	571	9,5	549	9,1	3	—	1123	18,6	
Trakai	3240	2144	66,2	318	9,8	771	23,8	7	0,2	1096	33,8	
Zarasai	6359	5218	82,1	281	4,4	850	13,4	10	0,1	1141	17,9	

Lentelė sudaryta remiantis šiais šaltiniais: Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г.—Спб., 1904. Виленская губерния. Тетрадь III, с. 2—3; Ковенская губерния.—Спб., 1904, с. 2—3.

1919 m. dėl Pirmojo pasaulinio karo Vilniaus gyventojų skaičius sumažėjo iki 123,7 tūkst., t. y. beveik 1,5 karto, palyginti su 1910 metais (2; p. 110).

Lenkų okupacijos metais (1920—1939 m.) Vilniaus miesto gyventojų migracija intensyviausiai reiškėsi pirmąjį dešimtmetį, t. y. iki pat pirmosios kapitalistinio pasaulio ekonominės krizės. Šiuo laikotarpiu migrantai pastebimai spartino Vilniaus miesto gyventojų skaičiaus augimą. Ponų Lenkijos valdžia aktyviai rėmė gyventojų persikėlimą iš centrinųjų šalies rajonų į kolonizuojamas Šiaurės Vakarų vaivadijas, taip pat ir į Vilniaus miestą. Į Vilnių daugiausia vyko lenkų tautybės asmenys siekdami „polonizuoti“ užgrobtas Lietuvos teritorijas. 1921—1931 m. Vilniaus gyventojų skaičius padidėjo 65 tūkstančiais, t. y. kasmet vidutiniškai po 6,61 tūkst., arba 62%. Prieškarinė lenkų gyventojų migracijos statistika atspindi nacionalinę migrantų sudėtį, bet neparodo jų profesinės struktūros, išsilavinimo lygio, atvykimo ir išvykimo rajonų. 1927—1928 m. apie 90% visų migrantų sudarė lenkai ir žydai, iš jų 63,2—66% lenkai; lietuvių skaičius dėl statistikos klastojimo aiškiai sumažintas (žr. 2 lentelę).

Antrąjį lenkų okupacijos dešimtmetį (1930—1939 m.) Vilniaus miesto gyventojų augimo tempai sumažėjo ir kasmetinis prieaugis tesudarė 2,4 tūkst. gyventojų (6; p. 27). Tai paaiškinama tiek natūralaus, tiek ir mechaninio prieaugio sumažėjimu. Sunki miesto ekonominė, o Antrojo pasaulinio karo išvakarėse nestabili politinė padėtis darė tiesioginę įtaką Vilniaus miesto gyventojų augimo tempams.

Antrojo pasaulinio karo ir vokiečių okupacijos metais nukentėjo ne tik miesto ūkis, bet sumažėjo ir gyventojų skaičius (nuo 215,2 tūkst.

1939 m. iki 110 tūkst. 1944 m.) (3; p. 6). Pirmaisiais pokario metais (1945—1946 m.) pagal TSRS ir Lenkijos Liaudies Respublikos vyriausybės susitarimą iš Vilniaus išvyko daug lenkų į LLR.

2 lentelė

Migrantų tautybė	Vilniaus migrantų nacionalinė sudėtis							
	1927 m.				1928 m.			
	Atvyko	Išvyko	Prieaugis (+, -)	% nuo bendro skaičiaus	Atvyko	Išvyko	Prieaugis (+, -)	% nuo bendro skaičiaus
Lenkai	23 815	14 761	+9054	66,0	24 205	15 907	+8298	63,9
Lietuviai	761	562	+199	1,4	887	776	+111	0,8
Baltarusiai	1055	699	+356	2,6	961	666	+295	2,3
Zydai	11 215	7917	+3298	24,0	11 519	7924	+3595	27,6
Ukrainiečiai	1580	1050	+530	3,8	1604	1114	+490	3,8
Kiti	1282	983	+299	2,2	2349	1146	+203	1,5
Iš viso	39 708	25 972	13 736	100,0	40 525	27 533	12 992	100,0

Lentelė sudaryta 1930, s. 19.

Rocznik statystyczny Wilna 1921—1928.—Wilno,

Pokario metais į Vilnių grįžo evakuoti asmenys iš vidinių šalies rajonų, grįžo iš fronto kariai vilniečiai. Padidėjo natūralus gyventojų prieaugis. Tačiau, atstatant miesto ūkį, kultūrinį gyvenimą, formuojant valstybinių-politinių įstaigų kadrus, aprūpinant žmones darbo jėga, liamią vaidmenį suvaidino migrantai. Pirmaisiais pokario metais didžiausią migrantų srautą sudarė valstiečiai, kurie atvyko į Vilnių iš respublikos rajonų, Baltarusijos TSR pietvakarinių sričių. Į Vilnių, kaip jaunos sąjunginės respublikos sostinę, atvyko daug kvalifikuotų darbininkų ir tarnautojų kartu su šeimomis iš RTFSR ir kitų broliškų respublikų. 1944—1950 m. Vilniaus miesto gyventojų skaičius padidėjo nuo 110 tūkst. iki 150,5 tūkst., t. y. 1,4 karto. Vilniaus miestas pagal mechaninį gyventojų prieaugį pirmavo tarp respublikinės priklausomybės miestų (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Lietuvos TSR stambiausių miestų gyventojų mechaninis prieaugis

Miestai	Mechaninis gyventojų prieaugis							% palyginti su bendru nurodytų miestų gyventojų mechaninio prieaugio skaičiumi
	1946 m.	1947 m.	1948 m.	1949 m.	1950 m.	1951 m.	iš viso	
Vilnius	23 995	16 111	6001	2441	3692	6817	59 057	37,3
Kaunas	13 833	3280	2985	1052	2928	3161	27 239	17,2
Klaipėda	12 812	13 382	8070	5093	4408	4995	48 759	30,8
Panevėžys	3001	1540	238	353	-1165	841	4808	3,0
Siauliai	5347	3989	2231	1566	2515	2860	18 508	11,7
Iš viso	58 488	38 301	19 525	10 505	12 378	17 674	158 371	100,0

Lentelė sudaryta remiantis šiais šaltiniais: Centrinės statistikos valdybos prie LTSR MT archyvas: f. 1, ap. 6, b. 11, 1949 m., p. 361; f. 1, ap. 6, b. 15, 1949, p. 156 ir f. 1, ap. 6, b. 22, 1952, p. 169.

1927—1965 m. migracijos saldo Vilniuje (išskyrus vokiečių okupacijos metus) buvo teigiamas. 1927 ir 1928 m. migrantų saldo 1000 gyventojų siekė iki 68—73 žmonių, o pokario metais gerokai sumažėjo: ne daugiau kaip 42 ir ne mažiau kaip 16 žmonių (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Vilniaus miesto gyventojų mechaninio prieaugio dinamika
1927—1928 m. ir 1951—1965 m.

Metai	Atvyko	Išvyko	Prieaugis (+, -)	Vilniaus miesto 1000-tūl gyventojų teko		
				atvykusių	išvykusių	prieaugis (+, -)
1927	39 708	25 972	+13 736	211	138	+73
1928	40 525	27 533	+12 992	213	145	+68
1951	22 530	15 708	+6822	127	85	+42
1952	21 093	16 045	+5048	109	84	-25
1953	24 699	16 758	-7941	121	82	-39
1954	21 208	15 399	+5809	100	72	+28
1955	16 853	14 862	+1991	76	67	+9
1956	18 130	14 729	+3401	81	66	+15
1957	14 180	17 707	-3527	64	80	-16
1958	14 436	13 585	+851	64	60	+4
1959	16 366	11 688	+4678	77	51	+26
1960	19 378	11 435	+7952	80	52	+28
1961	16 223	11 583	+4640	64	45	+19
1962	15 688	11 457	+4231	59	43	+16
1963	18 608	11 235	+7373	65	41	+24
1964	18 510	10 816	+7694	66	38	+28
1965	19 067	10 642	+8425	65	36	+29

Lentelė sudaryta remiantis šiais šaltiniais: Rocznik statystyczny Wilna 1921—1928.—Wilno, 1930, s. 19; Годовые отчеты по естественному и механическому движению населения города Вильнюса за 1950—1964 гг., т. 1, кн. 2, б. 93; Centrinės statistikos valdybos prie LTSR MT archyvas.

Tačiau pažymėtina, kad 1950—1959 m. migracijos saldo, palyginti su natūraliu gyventojų prieaugiu, buvo mažesnis tiksliai 1955 ir 1957 metais. Tie metai laikytini išimtimi, nes pagal TSRS ir LLR vyriausybės susitarimą lenkų tautybės gyventojams antrą kartą pokario metais buvo leista išvykti nuolat gyventi į Lenkijos Liaudies Respubliką.

Nuo 1959 m. pastebima migracijos saldo didėjimo tendencija; ji reiškėsi iki septinto dešimtmečio pradžios. Mechaninio prieaugio didėjimui turėjo įtakos direktyvinių organų duotas leidimas registruoti gyvenančius bendrabučiuose, nors gyvenamojo ploto normos nebuvo. Paskutiniaisiais metais imta registruoti visus moksleivius, studentus, kurie neturi reikiamo gyvenamojo ploto normos prie mokyklų. Ši priemonė nepadidino miesto gyventojų skaičiaus, o tik „įteisino“ faktiškai mieste gyvenančius, kartu sudarė realesnę pagrindą planuoti miesto liaudies ūkį.

Vilniaus gyventojų migracijos ryšiai apima visus TSRS ekonominius rajonus, respublikas (žr. 5, 6 ir 7 lenteles). Tačiau daugiausia migrantų į Vilniaus miestą atvyksta iš Lietuvos TSR (1964 m.—apie 88% viso mechaninio prieaugio). Migracijos intensyvumu ypač išsiskyrė Rytų Lietuvos rajonai ir stambūs miestai. 1965 m. duomenimis, visų atvykusių iš Lietuvos TSR į Vilniaus miestą migrantų 49,8% teko Rytų Lietuvai, 24,6% — Pietų Lietuvai, 18% — Šiaurės Lietuvai. Iš Rytų Lietuvos rajonų intensyviausiai į Vilnių kėlėsi Vilniaus, Trakų, Svencionių, Ukmergės, Eišiškių, Varėnos, Molėtų, Ignalinos, Utenos rajonų gyven-

tojai, Pietų Lietuvos — Kaišiadorių, Alytaus, Kapsuko; Siaurės Lietuvos — Rokiškio rajono gyventojai.

5 lentelė

Vilniaus gyventojų migracijos ryšiai
su šalies ekonominiais rajonais 1964—1965 m.

TSRS ekonominiai rajonai, respublikos	Atvyko į Vilnių	Išvyko iš Vilniaus	Prieaugis (+, —)
Siaurės Vakarų	791	636	+155
Centro	727	593	+134
Volgos-Viatkos	89	67	+22
Centro Juodžemio	146	77	+69
Pavolgio	212	164	+48
Siaurės Kaukazo	189	166	+23
Uralo	207	81	+126
Vakarų Sibiro	134	70	+64
Rytų Sibiro	227	94	+133
Tolimųjų Rytų	195	119	+76
Ukrainos TSR	779	549	+230
Lietuvos TSR	25 273	11 513	+13 760
Latvijos TSR	452	371	+81
Estijos TSR	133	191	—58
Kaliningrado sritis	296	184	+112
Užkaukazė	95	63	+32
Vidurinė Azija	116	79	+37
Kazachijos TSR	418	545	—127
Baltarusijos TSR	2064	614	+1450
Moldavijos TSR	23	24	—1
Iš viso	36 478	19 844	+16 631

Lentelė sudaryta naudojantis Vilniaus miesto statistikos valdybos duomenimis.

6 lentelė

Vilniaus gyventojų migracijos ryšiai
su stambiais šalies regionais 1951—1965 m.

Teritorija	1951—1953 m.			1963—1965 m.		
	atvyko	išvyko	prieaugis (+, —)	atvyko	išvyko	prieaugis (+, —)
Pabaltijo respublikos	41 431	22 120	+19 311	38 296	17 510	+20 786
Baltarusijos TSR	6024	3422	+2602	2971	940	+2031
RTFSR (su Kaliningrado sritimi)	13 172	14 703	—1531	4881	3569	+1312
Ukrainos TSR ir Moldavijos TSR	2561	2725	—264	1198	911	+287
Užkaukazės respublikos	218	283	—65	110	95	+15
Vidurinės Azijos respublikos ir Kazachijos TSR	691	472	+219	809	850	—41

Lentelė sudaryta naudojantis LTSR CSV duomenimis.

Lietuvos TSR	+20 666	84,1	15 191	6834	+8357	16 404	7173	+9231	16 400	7211	+9189	26 777	82,72
Baltarusijos TSR	+2042	8,3	1617	451	+1166	1644	526	+1118	1682	437	+1245	3529	10,9
RTFSR	+1384	5,6	1519	1402	+189	1930	1583	+343	1842	1493	+349	881	2,72
Ukrainos TSR ir Moldavijos TSR	+295	1,2	410	331	+79	448	365	+83	373	380	—7	155	0,47
Latvijos TSR	+34	0,1	260	278	—18	304	259	+45	286	279	+7	56	0,17
Estijos TSR	—49	—	51	58	—7	78	38	+40	97	48	+49	82	0,25
Kazachijos TSR	+108	0,4	187	111	+76	181	92	+89	153	105	+48	213	0,66
Vidurinės Azijos sąjunginės res- publikos	+51	0,2	73	48	+25	79	49	+30	55	32	+23	78	0,24
Užkaukazės res- publikos	+34	0,1	45	58	—13	75	56	+19	63	56	+7	13	0,04
Iš viso	24 565		19 353	9571	9854	21 143	10 145	10 998	20 951	10 041	10 910	31 784	
Atvykę iš TSRS, bet nenurodę vietovės	—	—	2612	1846	766	2788	3119	—331	3127	2465	+662	1097	3,38
Iš užsienio	—	—	125	152	—27	135	428	—293	149	348	—192	512	—1,55
Iš viso	24 565	100,0	22 090	11 569	10 593	24 066	13 692	10 374	24 227	12 854	11 373	32 369	100,0

Lentelė sudaryta naudojantis Vilniaus miesto statistikos valdybos duomenimis.

Vilniaus gyventojų dvipusius migracijos ryšius su atskirais TSRS ekonominiais rajonais apibūdina 4, 5, 6 lentelių duomenys. Dvipusiai intensyvūs migracijos ryšiai, turintys didelį teigiamą migracijos saldo, buvo tiktaai su Baltarusijos TSR.

Baltarusijos TSR sričių tarpe intensyviausi ryšiai su Vilniaus miestu pagal migrantų teigiamą saldo buvo su Gardino, Minsko ir Vitebsko sritimis, kurių teritorijos tiesiogiai ribojasi su Rytų Lietuva. 1963—1965 m. į Vilnių iš BTSR atvyko daugiau kaip 2 tūkst. migrantų, iš jų 66,0% — iš Gardino, 18% — iš Minsko ir 13% — iš Vitebsko sričių. Vilniaus miesto įtaka Vakarų Baltarusijos rajonams buvo jaučiama iš senų laikų, o pirmaisiais pokario dešimtmečiais dar labiau suaktyvėjo. Tai sąlygojo patogi Vilniaus geografinė padėtis geležinkelių ir autokelių atžvilgiu, be to žemės ūkio mechanizavimas, vis daugiau išlaisvino darbingo amžiaus žmonių, kurių nepajėgė įdarbinti Baltarusijos TSR valdžios sričių miestų pramonė.

Iš kitų regionų 1964—1965 m. teigiamą migracijos saldo su Vilniaus miestu turėjo Ukrainos TSR, Siaurės Vakarų, Centro, Rytų Sibiro, Uralo ekonominiai rajonai.

Neaktyvūs dvipusiai Vilniaus miesto gyventojų migracijos ryšiai su Kaliningrado sritimi, Latvijos TSR ir Estijos TSR, Kaliningrado srities pagal aktyvų migracijos saldo ekonominių rajonų tarpe (neskaitant Lietuvos TSR) užėmė tik 7 vietą, Latvijos TSR — 8, o Estijos TSR turėjo net neigiamą migracijos saldo.

1951—1953 m. ir 1963—1965 m. Vilniaus miesto migracijos ryšius su skirtingais šalies regionais apibūdina 6 lentelės duomenys. Šeštojo dešimtmečio pradžioje neigiamą migracijos saldo Vilnius turėjo su RTFSR, Ukrainos TSR ir Moldavijos TSR bei Užkaukazės respublikomis. Pokario metų atstatomuoju laikotarpiu į Vilnių atvyko didelis skaičius specialistų ir kvalifikuotų darbininkų, kurių dalis grįžo į anksčiau gyventus rajonus.

Migracijos ryšiai su Pabaltijo (įskaitant LTSR) ir Baltarusijos TSR rajonais iš esmės liko tie patys. 1963—1970 m. iš Baltarusijos TSR atvykę migrantai į Vilnių apsigyveno nuolatinais arba gyveno ilgesnį laiką negu 1951—1953 m.

Vilniaus gyventojų migracijos intensyvumą su skirtingais šalies rajonais galima paaikškinti daugeliu priežasčių: ekonominių rajonų skirtingu išsivystymo lygiu, susiklosčiusiais migracijos ryšiais (migracijos ryšiai su Baltarusija intensyvūs nuo seno), nacionalinėmis tradicijomis, giminytės ryšiais ir kt.

Miestiečiai, atvykę į Vilnių iš kitų miestų, išvyksta daugiausia į miestus, o daugumas kaimo gyventojų, atvykusių į Vilnių, išvyksta į kaimus (žr. 8 lentelę). Įvairių sąjunginių respublikų kaimo gyventojai į Vilniaus miestą migravo nevienodu mastu (žr. 9 lentelę).

Migracijos stebėjimai rodo, kad į Vilnių atvykusių gyventojų skaičius iš kaimų nors ir nežymiai, bet viršijo iš miestų atvykusių gyventojų skaičių. Tuo tarpu apie $\frac{2}{3}$ iš Vilniaus išvykusių migrantų apsigyveno miesto tipo gyvenvietėse.

Vilniaus gyventojų migracijos ryšiuose su kaimo tipo gyvenvietėmis pirmoji vieta teko Lietuvos TSR. Ypač ryškus kaimo gyventojų kėlimasis į respublikos sostinę iš Rytų Lietuvos rajonų, iš jų išsiskiria Vilniaus, Eišiškių, Trakų, Ignalinos, Ukmergės, Molėtų, Švenčionių, Varėnos, taip pat Utenos, Anykščių, Zarasų rajonai. Aktyvi gyventojų migracija į Vilnių iš Kaišiadorių, Alytaus, Lazdijų, Sakių, Kapsuko rajonų. Nors Šiaurinėje Lietuvos dalyje yra Šiaulių ir Panevėžio miestai, tačiau tame regione intensyvesnė sostinės trauka, todėl didelė dalis iš Rokiškio, Panevėžio ir net Radviliškio rajonų kaimo gyventojų vyko į Vilnių.

Atvyko iš miestų	10 540 54	119 988 58	10 026 47	7363 33	7454 35	7934 35	8636 35	7694 30	6770 25	7961 29	7955 28	7990 27
Atvyko iš kaimų	9955 51	10 075 49	9459 44	5060 22	5287 23	5515 28	8255 33	6848 27	6589 27	7887 28	7830 27	8791 30
Išvyko į miestus	10 528 54	11 338 55	9671 45	7798 35	6974 30	5737 24	6340 24	5816 22	6088 23	5765 21	5590 20	5725 19
Išvyko į kaimus	3456 18	4165 20	3838 17	3416 15	2001 9	4267 17	2418 10	3160 12	2269 8	2088 7	2095 7	2593 8
Migracijos saldo <i>miesto gyventojų</i> sąskaita (+, —)	+12 0	+660 +3	+355 +2	—435 +2	+580 +3	+2197 +9	+2296 +11	+1878 +8	+682 +2	+2196 +8	+2365 +8	+2263 +8
Migracijos saldo <i>kaimo gyven- tojų</i> sąskaita (+, —)	+6499 +33	+6910 +29	+5621 +24	+1644 +7	+3286 +14	+2348 +11	+5837 +23	+3688 +15	+4320 +16	+5799 +21	+5735 +20	+6198 +22

apskaičiuota naudojantis LTSR CSV duomeni

Vilniaus gyventojų migracijos ryšiai su sąjunginėmis respublikomis
pagal gyvenviečių tipus (1963—1965 m.)

Respublikos	Atvyko		Išvyko		Prieaugis		Tapo Vilniaus miesto gyventojais	
	iš miestų	iš kaimų	i miestus	i kaimus	miestų gyven-tojų sąskai-ta	kaimų gyven-tojų sąskai-ta	bendras skai-čius	%, pa-lyginti su bendru skai-čiumi
Lietuvos TSR	11 346	21 192	10 876	5996	+5470	+15 196	+20 666	84,1
Baltarusijos TSR	1049	1922	593	336	+456	+1586	+2042	8,3
RTFSR	3952	929	3184	313	+768	+616	+1384	5,6
Ukrainos TSR ir Moldavijos TSR	994	204	845	58	+149	+146	+295	1,2
Latvijos TSR	620	46	622	10	—2	+36	+34	0,1
Estijos TSR	194	9	237	15	—43	—6	—49	—
Kazachijos TSR	478	181	511	40	—33	+141	+108	0,4
Vidurinės Azijos respublikos	163	15	124	3	+39	+12	+51	0,2
Užkaukazės res- respublikos	120	10	90	4	+30	+6	+36	0,1
Iš viso	23 916	24 508	17 082	6775	+6834	+17 733	+24 567	100,0

Lentelė apskaičiuota naudojantis LTSR CSV duomenimis.

Aktyviausi tarp Vilniaus ir kitų sąjunginių respublikų kaimo gyventojų migracijos ryšiai buvo su Gardino, Minsko, Vitebsko sritimis, taip pat su Šiaurės Vakarų, Centro, Centro Juodžemio, Pietvakarių stambiais ekonominiais rajonais. Nors migracijos ryšiai su miesto tipo gyvenvietėmis gerokai aktyvesni negu su kaimo gyvenvietėmis, tačiau pagrindinę mechaninio gyventojų prieaugio dalį sudarė persikėlėliai iš kaimų.

TSRS miesto gyvenviečių migracijos ryšių su Vilniumi analizė rodo, kad jie yra intensyvesni, tačiau skirtumas tarp atvykusių į Vilnių ir išvykusių — labai mažas (1952—1965 metų vidurkis +5 1000-čiui Vilniaus gyventojų). Tuo tarpu ryšių intensyvumas su kaimo vietovėmis nors ir mažesnis, bet turėjo pastoviai teigiamą saldo Vilniaus naudai (1952—1965 metų vidurkis +19,6 migrantų 1000-čiui Vilniaus gyventojų).

Lietuvos TSR CSV duomenimis, nagrinėjamu laikotarpiu kasmet į stambiausius šalies miestus išvyko daugiau negu atvyko. Pavyzdžiui, 1951—1953 m. ir 1964—1965 m. iš Vilniaus į Maskvą išvyko 713 žmonių, 1963—1965 m. į Rygą — 163, į Taliną — 49, į Minską — 68, į Leningradą — 333. Daug darbo jėgos pritraukė naujos statybos Lietuvos TSR miestuose; iš Vilniaus išvyko į Elektrėnus, Kėdainius, Jonavą.

1951—1965 m. migrantų amžiaus sudėtis keitėsi, nors ir nežymiai, t. y. mažėjo darbingo amžiaus migrantų, daugėjo atvykstančių pensinio amžiaus žmonių. Pavyzdžiui, 1951—1953 m. darbingo amžiaus migrantų teigiamas saldo sudarė vidutiniškai 87,6%; vyresnių kaip 55 metų (moters) ir 60 metų (vyrai) — 1,6%, o 1964 m. atitinkamai — 76,5% ir 8,6%. Tokiam reiškiniiui turėjo įtakos ribotos galimybės prisiregistruoti mieste dėl gyvenamojo ploto stokos. Tuo tarpu pensinio amžiaus žmonės, kurių vaikai jau gyveno Vilniuje (atvykę anksčiau į darbą arba pasilikę

baigę mokslus), galėjo prisiregistruoti. Tai turėjo įtakos miesto darbo išteklių balansui, spartino sostinės gyventojų „senėjimo“ procesą.

Atvykusių į Vilnių pagal jų užimtumą, išsilavinimą, profesiją, kvalifikaciją struktūros analizė nusako migrantų poveikį miesto darbo įgėgos sudėčiai. Tačiau oficiali demografinė statistika visapusiškos medžiagos šiuo svarbiu klausimu nepateikia, todėl tenka naudotis pirminiais šaltiniais — pasų skyriaus išduotais atvykimo lapeliais. Nors šie pirminiai šaltiniai skurdūs informacine medžiaga, bet sudaro galimybes nagrinėti migrantus demografiniu aspektu. Autoriaus atlikta migrantų į Vilnių iš kitų sąjunginių respublikų pasų stalo atvykimo lapelių analizė (peržiūrėta 1965 metų 6570 atvykimo lapelių neįskaitant nepilnamečių, kuriems jie neužpildomi) rodo, kad 7,9% visų migrantų atvyko mokytis, kelti kvalifikaciją; 16,3% — darbininkai, nurodę darbo vietą pramonės įmonėse, statybose, transporte; 17% — tarnautojai (prekybos, švietimo, kultūros, sveikatos apsaugos, administracinės įstaigos); 1,9% — inžinierinis bei techninis personalas; 11,5% — darbingo amžiaus moterys vyrų išlaikomos; 11,1% — namų šeimininkės; 7,0% — pensininkai, invalidai. Net 27,3% darbingo amžiaus vyrų atvykimo lapeliuose nurodė kaip laikinai nedirbantys. Tai rodo, kad daugiau kaip ketvirtadalis migrantų atvyko į Vilnių iš anksto nežinodami darbo vietos. Analizuojant migrantus, atvykusius gyventi į Vilnių iš mūsų respublikos, peržiūrėta 1969 metų 14,4 tūkst. atvykimo lapelių (neįskaitant nepilnamečių). 49,7% visų migrantų nurodė atvykimo tikslą „mokytis, kelti kvalifikaciją“, apie 22,3% migrantų priskirtini darbininkų kategorijai (pramonėje, transporte, statyboje); 9,3% tarnautojai; 4,8% inžinieriai bei technikai; 1,5% namų šeimininkės; 7,1% pensininkai, invalidai; 5,3% nenurodė darbo vietos. Galima daryti išvadą, kad iš respublikos atvykusių migrantų į sostinę tarpe vyrauja jauno amžiaus žmonės, nes apie pusę visų atvykusių — studentai, moksleiviai. Didelę dalį sudaro asmenys, turintys aukštąjį išsilavinimą (inžinieriai, ekonomistai, kultūros darbuotojai, gydytojai, mokytojai). Tačiau nemažą dalį sudaro pensininkai, invalidai, kurie aktyvią gyvenimo dalį praleido kituose respublikos miestuose arba kaimuose (345 migrantai — miestuose, 675 — kaimuose).

Atliktų tyrimų rezultatai turi ne tik pažintinę, bet ir praktinę reikšmę, kuriais galima remtis, sudarant darbo išteklių balansą, planuojant aptarnavimo sferos vystymą.

L I T E R A T O R A

1. Stanaitis A., Stankūnienė E. Vilniaus gyventojų dinamika XX a. antroje pusėje. Geografija XVII.— V., Mokslas, 1981, p. 109—123.
2. Tarybų Lietuvai 25 metai: Lietuvos TSR CSV statistinių duomenų rinkinys.— V., 1965.
3. Покишишевский В. География населения в СССР.— М., АН СССР Институт науч. информации, 1966.— 170 с.
4. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. Виленская губерния, тетрадь III, с. 2—3.— Спб., 1904, с. 179. Ковенская губерния, с. 2—3.— Спб., 1904, с. 227.
5. Kores B. Wychodźstwo sezonowe z ziem Wilienskiej do Lotwy.— W. (Prace zakładu ekonomii rolniczej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie / Pod red. prof. dr. W. Stankiewicza No 20), 1938.— 176 s.
6. Rocznik statystyczny Wilna 1921—1928.— Wilno, 1930.— 248 s.

Vilniaus V. Kapsuko universitetas
Ekonominės istorijos
ir geografijos katedra

Redakcinei kolegijai
įteikta 1983 m.
vasario mėn.

**ДИНАМИКА МЕХАНИЧЕСКОГО ПРИРОСТА
НАСЕЛЕНИЯ г. ВИЛЬНЮСА ДО 1970 г.**

И. КУНЧИНА

Резюме

В статье рассматриваются проблемы механического прироста населения г. Вильнюса в историческом, территориальном и демографическом аспектах. Показано, что на формирование механического прироста населения г. Вильнюса во все исторические периоды его развития большое влияние оказывала вся территория Литвы, а также и более отдаленные территории. В работе также подчеркивается, что преобладающая часть населения (в основном студенты, учащиеся, рабочие и служащие), охваченная миграционным процессом, относится к трудоспособному возрасту. Демографическая и территориальная структура механического прироста населения г. Вильнюса установлена при помощи анализа отрывных талонов «прибытие» в 1965 и 1969 гг.